

Др Небојша Вуковић

СРЕДОЗЕМЉЕ КАО ГЕОСТРАТЕГИЈСКО ЧВОРИШТЕ ГЛОБАЛНОГ ЗНАЧАЈА**

С а ж е т а к

У раду се анализирају геополитички и геостратегијски значај Средоземља, као и присуство и интереси великих и регионалних сила. На почетку рада, аутор пружа преглед различитих дефиниција Средоземља и марkira основне елементе тог географског појма. Потом следи одређивање геостратегијског положаја Средоземља и навођење његових основних квалитета. У трећем делу анализира се војни потенцијал главних светских и регионалних сила у Средоземљу, и њихови основни стратeгијски правци наступања. У завршном делу рада, износе се најважнији закључци. Коришћене су основне истраживачке методе – аналитичка и синтетичка, компаративна и картографска. Аутор закључује, да Средоземље представља тренутно најважније глобално геостратегијско чвориште укрштених интереса великих и регионалних сила.

Кључне речи: Средоземље, Средоземно море, геостратегија, геополитика, рат, комуникације.

---

* Научни сарадник; Институт за међународну политику и привреду, Београд

** Рад је настао у оквиру научног пројекта бр. 179029, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1. СРЕДОЗЕМЉЕ – ПОЈАМ, ЕЛЕМЕНТИ И СХВАТАЊА

У науци постоје различита одређења појма *Средоземље*. Миленко Тешић је сматрао је да је Средоземље простор којим је „обухваћено Средоземно море и копнено подручје које му географски (економски, климатски) гравитира“.¹⁾ Овакво објашњење је начелно тачно, међутим, недоумице настају када треба прецизно да се дефинише шта припада средоземној акваторији, а посредно, и који јој то простори гравитирају. Најзначајнија неслагања изазива дилема да ли и Црно море (укључујући и Азовско) припада Средоземном мору или представља посебну акваторију. У Тешићевој књизи, Црно море се третира као део Средоземног мора, па би, стога, и прибрежне територије Бугарске, Румуније, Украјине, Руске Федерације и Грузије, као и црноморска обала Турске, припадају Средоземљу. У том случају, Средоземно море заузима близу 3 милиона км².

Другачије схватање заступао је Радомир Марјановић у свом уџбенику војне географије. По његовом мишљењу, Средоземље у „најширем смислу“ чини „Средоземно море са свим својим ивичним морима, укључујући и Црно море, и државама (деловима неких држава) које излазе на његове обале“.²⁾ Међутим, пошто Црно море одликује велика затвореност, услед чега су земље које излазе на њега само посредно средоземне, Марјановић у „ширем смислу“ под Средоземљем подразумева „цело Средоземно море без Црног мора и све земље које излазе на њега, без црноморских“.³⁾ Коначно, у „ужем смислу“, „Средоземље чини Средоземно море са свим својим ивичним морима (без Црног мора) и приобални делови копна, тј. средоземно приморје“.⁴⁾

Манојло Бабић, ослањајући се на радове домаћих војних стручњака и географа, такође је покушавао да прецизира обим и садржај појма Средоземље, наводећи како постоји више различитих критеријума да се одреди његово простирање. Када је реч о

---

1 Milenko Tešić, *Vojnopomorska geografija*, Državni sekretarijat za narodnu odbranu, Beograd, 1969, стр. 129.

2 Radomir Marjanović, *Opšta vojna geografija sa evropskim ratištem*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1983, стр. 211.

3 *Исто*, стр. 211.

4 *Исто*, стр. 211.

физичкој географији, у питању су критеријуми орографије, климатологије и хидрографије (поморске и копнене). С друге стране, наводи Бабић, постоји и критеријум политичке географије, који се понајвише наслања на хидрографски (океанографски) аргумент. Према океанографском разлогу, Средоземно море обухвата „све морске површине између Пиринејског и Кримског полуострва са свим рубним морима, укључујући Азовско и Црно море...“⁵). У том случају, све црноморске државе јесу и средоземне земље у најширем океанографском и политичко-географском смислу. С обзиром да је значајан део привредних активности (спољне трговине, транспорта, испорука енергената) црноморских држава усмерен ка медитеранском басену (у ужем смислу тог појма), њима се и са геоекономског аспекта не може оспоравати, макар посредна, припадност Средоземљу.

Код страних аутора чији ће ставови бити цитирани у овом раду, преовлађује схватање о посебности Црног мора, односно о његовом неприпадању Средоземном мору. Говорећи о медитеранској акваторији, Ђан Марко Уголини издваја три њене обале – северну, којом доминирају земље ЕУ, потом јужну, од Марока до Египта, и источну, од Израела до Турске.⁶) Исти аутор наводи како Медитеран омогућава земљама које избијају на Црно море – нарочито Русији – проходност према океанима, Атлантском и Индијском.⁷) Другим речима, Уголини јасно сугерише, да Црно море није део Средоземног мора. Луис Симон указује, да су маритимне границе Средоземног мора обележене Гибралтарским теснацом на западу, који га повезује са Атлантиком, Дарданелима на североистоку и Суецким каналом на југоистоку, који га повезују са Црним и Црвеним морем (продужецима Средоземног мора).⁸) Он дакле, такође сматра, да Црно море не припада непосредно Средоземном мору. Међутим, узимајући у обзир вишеструку (економску,

5 Manojlo Babić, „Geostrategijski značaj Sredozemlja i njegov uticaj na bezbednost SFRJ“, у зборнику: *Geostrategijski značaj i istorijski razvoj Sredozemlja (Sredozemlje i bezbednost SFRJ, прва свеска)*, (urednik Mihajlo Vučinić), Centar za strategijska istraživanja Generalštaba JNA, Beograd, 1980, стр. 8.

6 Gian Marco Ugolini, “Per una (im)possibile centralità geopolitica del Mediterraneo“, у зборнику: *Verso un nuovo paradigma geopolitico*, tomo I, (redattori Matteo Marconi, Paolo Sellari), Roma, 2015, стр. 345–346.

7 Исто, стр. 348.

8 Luis Simon Navarro, “El nuevo contexto geopolítico en el Mediterraneo“, у зборнику: *La estabilidad y la seguridad en el Mediterraneo: el papel de la OTAN y de la EU. Implicaciones para España*“, Ministerio de defensa, Madrid, 2013, p. 11. Књига доступна на: http://bibliotecavirtualdefensa.es/BVMDefensa/i18n/catalogo_imagenes/grupo.cmd?path=95734

политичку и културну) повезаност средоземног басена и његовог залеђа, овај аутор врло широко дефинише подручје Средоземља. Како каже, у најширем, геополитичком смислу, медитерански простор обухвата „читаво европско полуострво, Црно море, Левант, Црвено море, север Африке и појас Сахара-Сахел“⁹). Већ на први поглед, очито је, да је у овом случају опсег појма Средоземље одређен прешироко.

У овом раду, под Средоземљем биће подразумеван простор који обухвата Средоземно море (укључујући и Црно море) са острвима и прибрежним земљама, као и државе које географски знатно гравитирају ка њему, попут Србије или Македоније на Балканском полуострву, Португалије на Пиринејском полуострву, и Јордана на Арабијском полуострву.¹⁰ Када је реч о Руској Федерацији, њена припадност Средоземљу, ограничена је на један њен федерални округ – Јужни – чији је главни град Ростов на Дону, са површином од близу 450.000 км², и који излази на обале Црног мора.

Не постоји ни једногласна подела Средоземног мора. Док се без посебних замерки може прихватити подела на север и југ медитеранске акваторије по оси Гибралтар – Малта – Крит, далеко је спорнија подела по меридијану. Према Радомиру Марјановићу, Средоземно море се дели Апенинским полуострвом, Сицилијом и подморским прагом између Туниса и Сицилије, на два басена – источни и западни.¹¹ Према Луису Симону, Сицилија и Малта деле медитерански простор на западни и источни део.¹² Миленко Тешић се такође придржавао дихотомне поделе Средоземног мора. С друге стране, Манојло Бабић је својевремено истицао, како у новије доба превладава подела Средоземног мора на западни, источни и централни део, док Црно и Азовско море представљају засебну оперативну целину.¹³ Момир Стојковић такође је сматрао да Средоземље у географском и геостратегијском погледу има за-

9 Исто, стр. 13.

10 Свакако да једине земље које излазе на Средоземно море (укључујући и Црно море) нису у потпуности само средоземне. То се понајпре односи на државе попут Руске Федерације, Украјине, Румуније или Бугарске, али и на Француску или Шпанију.

11 Radomir Marjanović, *Opšta vojna geografija sa evropskim ratištem*, нав. дело, стр. 214.

12 Luis Simon Navarro, “El nuevo contexto geopolítico en el Mediterraneo”, нав. дело, стр. 13.

13 Manojlo Babić, „Geostrategijski značaj Sredozemlja i njegov uticaj na bezbednost SFRJ“, нав. дело, стр. 22.

падни, централни и источни део. Према његовом мишљењу, „Сицилијански пролаз представља границу одвајања и повезивања западног и централног Средоземља, а меридијан Крита централног и источног“.¹⁴⁾ За овај рад релевантна је управо споменута трихотомна подела.

2. ГЕОСТРАТЕГИЈСКИ ПОЛОЖАЈ СРЕДОЗЕМЉА И ЊЕГОВЕ ОСНОВНЕ КОМПОНЕНТЕ

Средоземље, како се схвата у овом раду, у геостратегијском смислу припада тзв. европском ратишту. Европско ратиште обухвата геопростор Европе, северне Африке, Блиског истока и дела Арктика (преко 26.000.000 км²). Иначе, према Радомиру Марјановићу, „географски простор у коме се водио, води или може бити вођен рат, заједно са целокупним ратним потенцијалом, његовим изворима и свим другим вредностима, чини ратиште“.¹⁵⁾ Ратиште је најопштија просторна категорија у војној науци. Европско ратиште се дели на више војишта – арктичко, северноатлантско, северноевропско, централноевропско, јужноевропско, медитеранско, северноафричко и блискоисточно. Војиште се може дефинисати као „географска просторија која обухвата правце и објекте стратегијско-оперативног значаја на којој су распоређене за дејство или дејствују стратегијско-оперативне снаге по јединственом плану операције и под јединственим командовањем“.¹⁶⁾

У геопростору Средоземља налазе се делови северноатлантског војишта (Португалија и северозападни део Шпаније), делови централноевропског војишта (југоисточни и централни део Шпаније, Француска, Румунија, Молдавија, Украјина и део Руске Федерације), целокупно јужноевропско војиште (Италија, читаво Балканско полуострво и део Турске до реке Кизил Ирмак), потом средоземно војиште (целокупно Средоземно море са острвима, ивичним морима, обалама и приморјем), део северноафричког војишта (Мароко, Алжир, Тунис, Либија и Египат) и део блиско-

14 Momir Stojković, „Sredozemlje i međunarodni odnosi“, у зборнику: *Sredozemlje 80-tih godina*, (urednici Dobrica Vulović i Slobodan Stefanović), СМУ, Београд; Marksistički centar Organizacije SK Београда; „Међународна политика“ и IMPP, Београд, 1984, стр. 22.

15 Radomir Marjanović, *Opšta vojna geografija sa evropskim ratištem*, нав. дело, стр. 24.

16 Milenko Tešić, *Vojnopomorska geografija*, нав. дело, стр. 122.

источног војишта (део Турске, Сирија, Либан, Израел, Јордан и за-кавказке републике).

Комуникацијски правци у доба мира постају стратегијски правци дејства у доба рата. Окосница свих праваца у Средоземном мору је „магистрала Гибралтар–Суец, од које се одвајају бочни правци према Лионском заливу, Лигурском, Тиренском, Јонском, Јадранском, Егејском и Црном мору, а на југу према Габешком заливу и заливу Сидра“.¹⁷⁾

Геостратегијски значај Средоземља има и своју привредну димензију. Наглашен значај имају две гране – саобраћајна и енергетска. Средоземно море је „најкраћа и најфреквентнија поморска спона између Северног Атлантика и Индијског океана са релативно највећом концентрацијом трговачких и ратних бродова на свету“.¹⁸⁾

Док Средоземно море (заједно са Црним морем) заузима мање од 1% Светског мора или укупне површине планете под морима, дотле око 30% међународне трговине која се обавља морским путем, иде ка или од средоземних лука или се само одвија Средоземним морем (без Црног мора). Поред тога, 20-25% светског прекоморског транспорта нафте такође се одвија Средоземним морем. На средоземној акваторији, у сваком тренутку се налази око 2000 трговачких бродова са преко 100 БРТ (брuto регистроване тонаже), од чега је 250-300 танкера за превоз нафте. Годишње, Средоземно море пређе 200.000 трговачких бродова од преко 100 БРТ, а њима на располагању стоји преко 300 медитеранских лука (без црноморских).¹⁹⁾

На Средоземљу и око њега, налазе се државе који су међу највећим произвођачима нафте и гаса у свету, односно које имају највеће истражене залихе тих енергената. У Северној Африци као произвођачи се истичу Алжир и Либија. Алжир је један од највећих извозника гаса (прошле године преко 43 милијарде м³), док Либија спада међу првих десет земаља света према резервама нафте (преко 48 милијарди барела).

---

17 Исто, стр. 130.

18 Manojlo Babić, „Geostrategijski značaj Sredozemlja i njegov uticaj na bezbednost SFRJ“, нав. дело, стр. 21.

19 Сви подаци су преузети из: *Protecting the Mediterranean against Maritime Accidents and Illegal Discharges from Ships*, p. 5. http://www.martrans.org/eu-mop/library/LEGAL%20LIABILITY%20ISSUES/_/REMPEC/rempec1.pdf 25/11/2016

На Блиском истоку се традиционално налазе неки од највећих произвођача нафте и гаса, односно земље са њиховим највећим резервама. Кумулативно, шест земаља Блиског истока (Саудијска Арабија, Кувајт, Уједињени Арапски Емирати, Ирак, Иран и Катар) поседују резерве од близу 800 милијарди барела нафте и скоро 80 трилиона кубних метара гаса. По резервама нафте, нарочито се истиче Саудијска Арабија са преко 266 милијарди барела, а по резервама гаса Иран (преко 33 трилиона m^3) и Катар (преко 24 трилиона m^3).²⁰⁾

Конечно, посредством Црног мора, на Средоземљу је економски, политички и војно присутна Руска Федерација, која је такође велики произвођач и извозник нафте и гаса (дневна производња сирове нафте 2015. године, премашила је 10 милиона барела, док је током читаве прошле године извезено око 196 милијарди m^3 гаса).

Имајући у виду све ове чињенице, како из области саобраћаја, тако и из енергетике, није претерано рећи да Средоземље са областима које му географски гравитирју (пре свега Блиским истоком), представља најважнији део „глобалног привредног крвотока“ и геоекономско чвориште од кључног значаја у светским оквирима.

Физичко-географске датости знатно утичу на геостратегијске специфичности Средоземља. Планински масиви попут Андалузијских планина, Пиринеја, Алпа, Динарида, Пиндских планина, Родопских планина, Кавказа, Понтијских планина, Тороса (Тауруса), Либанских планина, Синајског горја, Атласа, и пустиња Сахара, представљају природну границу између средоземног басена и окружујућих копнених маса. Везе између Средоземља и копненог залеђа остварују се преко природних пролаза као што су, на пример, долина Роне, долина реке По, Постојнска (Љубљанска) врата, Моравско-вардарска удолина или долина реке Нил.²¹⁾ У војном погледу, ове природне проходнице се третирају и као природно предиспонирани стратегијски правци, који су кроз историју често коришћени у ратним походима. (*карта 1*)

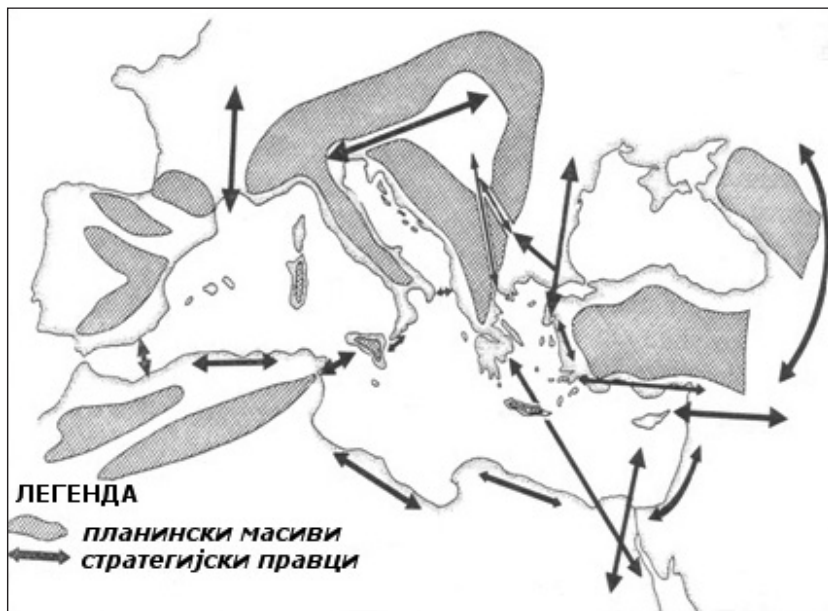
20 Сви подаци су преузети из: *OPEC. Annual Statistical Bulletin 2016*, p. 8. <http://asb.opec.org/images/pdf/ASB2016.pdf> 25/11/2016

21 Manojlo Babić, „Geostrategijski značaj Sredozemlja i njegov uticaj na bezbednost SFRJ“, нав. дело, стр. 18.

Карта 1:

Орографија Средоземља и природни стратегијски правци

Извор: Manojlo Babić, „Geostrategijski značaj Sredozemlja i njegov uticaj na bezbednost SFRJ“, у зборнику: *Geostrategijski značaj i istorijski razvoj Sredozemlja (Sredozemlje i bezbednost SFRJ, prva sveska)*, (urednik Mihajlo Vučinić), Centar za strategijska istraživanja Generalštaba JNA, Beograd, 1980, стр. 18.

Централни положај у Средоземљу има Апенинско полуострво које око 900 км улази у Средоземно море и истовремено чини део евро-афричког моста који се протеже линијом Албанија–Калабрија–Сицилија–Тунис.²²⁾ Посебну пажњу завређују тзв. стратегијске тачке у Медитерану. Италијански адмирал Фиораванцо дефинише их као „све тачке једног морског базена које могу знатно да утичу на вођење операције због погодности свог положаја“.²³⁾ Начелно, то су мореузи, острва, полуострва, ратне и трговачке луке, делови обале погодни за вршење десанта, зоне нарочите концентрације саобраћајних линија. У случају Средоземља, у питању су, на пример, Гибралтар, Босфор и Дарданели, Отрантска врата, Сицилијански канал, Месински теснац, Суецки канал; острва Малта, Сицилија, Крит, Кипар, као и Кримско полуострво; луке Севастопол, Тулон, Тартус, Порт Саид и друге. На-

22 Исто, стр. 21.

23 Giuseppe Fioravanzo, *Svetska pomorska uporišta*, Uredništvo mornaričkog glasnika, Zemun, 1938, стр. 24.

рочит оперативно-стратегијски значај имају мореузи Гибралтар на западу, Босфор и Дарданели на истоку, и Суецки канал на југу Средоземног мора. Гибралтарска врата представљају једину поморску везу између медитеранског басена и Атлантика. Најмања ширина је нешто више од 14 км. Због свог изузетног саобраћајног значаја (годишње се региструје више од 100.000 пролазака бродова кроз теснац), Гибралтарска врата представљају геостратегијски објекат проворазредне важности.

Босфор и Дарданели са Мраморним морем чине, „природну препреку Мале Азије и Европе, али и најкраћи пут којим се повезују Европа, Мала Азија и Блиски исток“, као и поморску везу између „Црног мора окруженог са свих страна копном и Егејског мора“²⁴. Такође, у питању је „саобраћајно чвориште светског значаја“ односно „геостратегијски објекат који ће у сваком рату играти значајну улогу“.²⁵ Босфор (дужина око 30 км) спаја Црно море са Мраморним, а у најужем делу његова ширина не прелази 700 м. Мореуз Дарданели (дужина 61 км) спаја Мраморно море са Егејским, а у најужем делу, широк је једва нешто више од километра. Годишње кроз Босфор прође око 50.00 бродова (без локалног саобраћаја), а преко 10% од тог броја су танкери. (карта 2)

Карта 2:

Поједине природне стратегијске тачке
(оперативно-стратегијски објекти) у Средоземљу

Извор: Ауторова израда

24 Milenko Tešić, *Vojnomorska geografija*, нав. дело, стр. 168.

25 Исто, стр. 168.

Суецки канал је, такође, врло значајан оперативно-стратегијски објекат. Њега користе како цивилни, тако и војни бродови, па је, како примећује Манојло Бабић, његово коришћење важан услов да ратне флоте великих сила, које су присутне на Атлантику, Индијском и Тихом океану, остваре брз маневар кроз Средоземно море.²⁶⁾ Укупна дужина канала је преко 160 км, а прошле године, кроз канал је прошло преко 17.000 бродова. Од 2015. године, захваљујући проширењу капацитета канала (прокопавању паралелне трасе), могућа је истовремено двосмерна пловидба. У погледу комерцијалног саобраћаја, од земаља које су северно од Суецког канала, он је нарочито важан за Шпанију, Италију, Велику Британију и Холандију, док га од земаља које се налазе јужно највише користе Саудијска Арабија, Малезија и Сингапур (2014. године).²⁷⁾

3. ГЛАВНИ ГЕОСТРАТЕГИЈСКИ ВЕКТОРИ ВЕЛИКИХ И РЕГИОНАЛНИХ СИЛА НА СРЕДОЗЕМЉУ

Средоземље је одувек представљало поприште одмеравања снага великих сила. Током последњих пет стотина година, могуће је да се у сваком веку идентификују најмање две велике силе које су се сукобљавале око превласти над медитеранском акваторијом и њеним приобаљем. Историчар Драгољуб Живојиновић, за крај 15. и почетак 16. века наводи Шпанију и Турску као водеће земље средоземног басена. У другој половини 16. века и током 17. века, Шпанију потискује Француска. У 18. веку, након запоседања Гибралтара (1704) и острва Минорке (1708), на Медитерану се као велика војно-политичка снага све више афирмише Енглеска, да би у наредном веку, њен утицај на средоземној акваторији доживео врхунац.²⁸⁾ Како наводи Луис Симон, Британија је креирала линију Гибралтар–Минорка–Малта–Кипар, која је била

---

26 Manojlo Babić, „Geostrategijski značaj Sredozemlja i njegov uticaj na bezbednost SFRJ“, нав. дело, стр. 23.

27 Податак преузет из: “Why is the Suez Canal important to the Egyptian economy?”, <http://www.dailynewsegyp.com/2015/08/08/dcode-studiesefc-why-is-the-suez-canal-important-to-the-egyptian-economy/> 26/11/2016

28 Видети: Dragoljub R. Živojinović, „Najvažnije društvene i političke promene u zemljama Sredozemlja od kolonizatorskih vremena do Prvog svetskog rata“, у зборнику *Geostrategijski značaj i istorijski razvoj Sredozemlja (Sredozemlje i bezbednost SFRJ*, прва свеска), (уредник Милојко Вуџинић), Centar za strategijska istraživanja Generalštaba JNA, Beograd, 1980.

„истинска кичма њене империјалне маршруте ка истоку...“²⁹⁾ С друге стране, Француска је конструисала меридијанску линију која се од Провансе спуштала ка северној Африци, одакле се, полазећи из Алжира, гранала у различитим смеровима – ка Орану, Тунису, Мароку и појасу Сахара-Сахел.³⁰⁾ Тако су „хоризонтала“ британске и „вертикала“ француске империје формирале једну врсту „геополитичког крста“ који је дефинисао средоземни систем током 19. и знатног дела 20. века.³¹⁾

Након Другог светског рата, са процесом деколонизације, Велика Британија и Француска губе раније геостратегијске положаје, док Сједињене Државе постају доминантна сила на Средоземљу. Захваљујући формирању Северноатлантске алијансе у којој имају главну реч, САД током неколико деценија Хладног рата са Совјетским Савезом премрежавају Средоземље са око тридесетак војних база различите намене. У последњој деценији Хладног рата, дакле током осамдесетих година, САД су располагале у средоземном басену са војним базама, објектима, полигонима и инсталацијама на преко 200 локалитета (у Турској 61, у Грчкој 24, у Италији 58, у Шпанији 28, у Француској 4, у Португалији 22, у Мароку 5, у Египту 3).³²⁾ У односу на ривалску суперсилу и њен војно-политички савез – СССР и Варшавски уговор – САД и НАТО су имали на Средоземљу и квантитативну и квалитативну премоћ. После окончања Хладног рата, Сједињене Државе приступају редимензионирању својих војних потенцијала на Медитерану, редукују трошкова, људства, ангажованих материјално-техничких средстава, и наравно војних упоришта. Ипак, и у новим околностима, пошто су и друге европске силе, укључујући и Руску Федерацију, смањиле своје војне ефективе, Сједињене Државе остају и даље доминантан војно-политички чинилац у средоземном басену. Оне поседују упоришта у западном, централном и источном делу Средоземља.

У Шпанији, на крајњем југу, у близини Гибралтара, САД поседују поморску базу Рота, која има и аеродром. Однедавно, у

29 Luis Simon Navarro, "El nuevo contexto geopolítico en el Mediterraneo", нав. дело, стр. 14.

30 Исто, стр. 14.

31 Исто, стр. 14.

32 Manojlo Babić, „Osnovna obeležja strategija supersila u Sredozemlju i bezbednost SFRJ“, у зборнику: *Završna studija (Sredozemlje i bezbednost SFRJ, peta sveska)*, (urednik Ivan Matović), Centar za strategijska istraživanja Generalštaba JNA, Beograd, 1982, стр. 107.

тој бази су стално стационирана четири америчка брода са противракетним системима Aegis, који су намењени борби против балистичких ракета кратког и средњег домета. Недалеко од Роте, САД имају на располагању и ваздухопловну базу Морон, која може да прими ваздухопловну групацију оперативног нивоа.

У централном Средоземљу, САД поседују више објеката на тлу Италије. Увиђајући њен централни стратегијски положај, који, по речима адмирала Фиораванца, „чини Италију вредном као савезника, а опасном као противника“³³, Сједињене Државе су на Апенинском полуострву успоставиле више значајних војних инсталација. Америчка морнарица користи базе: а) Сигонела (истовремено и ваздухопловна база) у источном делу Сицилије, б) Гаета, у којој је био стациониран командни брод америчке Шесте флоте, и в) Напуљ, где се налази и штаб команде здружених снага НАТО-а. Ваздушне снаге користе базу у Авијану, а копнене снаге имају упоришта код Вићенце (Camp Ederle) и Ливорна (Camp Darby – позадински центар, једна од највећих америчких база ван САД).

У источном делу Средоземља, у Грчкој, САД су задржале поморску базу Суда на Криту – острву који има изванредан геостратегијски положај. Миленко Тешић запажа како је ово острво „спона између Егејског, Левантског и Јонског мора“³⁴. Поред тога, оно је довољно близу неколико кључних или веома важних стратегијских тачака – Суецког канала, Босфора и Дарданела, Отрантских врата, Сицилијанског канала и Месинског теснаца. Суда је поморска база са развијеним системом складишта и инсталација, и аеродромом у непосредној близини, па опслужује како ратне бродове тако и борбене авионе САД и других држава НАТО. Поред Суда, на Криту се налази и полигон Северноатлантске алијансе Намфи (NATO Missile Firing Instalation), који служи за ракетна гађања. У југоисточној Турској, САД користе ваздухопловну базу Инцирлик у коме је смештено и тактичко нуклеарно оружје. Ова база је доказала своју оперативну вредност за САД у више наврата – у ратовима против Ирака, Авганистана и тзв. Исламске државе. Поред тога, снаге САД могу да се у одређеним околностима послуже војним аеродромом у Измиру и поморском базом Аксаз на Егејском мору. (карта 3)

33 Giuseppe Fioravanzo, *Svetska pomorska uporišta*, нав. дело стр. 81.

34 Milenko Tešić, *Vojnopomorska geografija*, нав. дело, стр. 312.

Карта 3:
Америчке и британске ваздухопловне и поморске базе
у Средоземљу

Извор: Ауторова израда

У новије време, поред ових упоришта која су задржана из времена Хладног рата, Сједињене Државе су прошириле своје присуство и на црноморски басен. Пре десет година, САД и Бугарска су склопиле споразум о употреби база (објеката) за заједничко коришћење (тренинге) на четири локалитета. Северније, у Румунији, ваздушне снаге САД могу да користе аеродром „Михаил Когалничану“ код Констанце, а ова земља је такође прихватила и распоређивање система противракетне одбране у месту Девеселу, на југу земље. Поред свих ових база, у оквиру НАТО, САД могу под извесним условима (рат великих размера) да се послуже свим осталим базама, објектима и инсталацијама земаља које су чланице западног војног савеза. Коначно, посебну улогу у америчкој стратегији на Медитерану игра Шеста флота, коју чини 1-2 носача авиона (на носачу 65-85 авиона) и више десетина других бродова различите намене.

Према мишљењу италијанског генерала Карла Жана, за САД је Медитеран суштински један „комуникацијски правац, сада продужен до Црног мора, Кавказа и Централне Азије, као и једна база и зона распоређивања снага које су неопходне за контролу Персијског залива“³⁵. И не само то. Средоземље, а посебно његова акваторија, за САД представљају геопростор чијом се контролом афирмише америчка глобална стратегијска доминација. Са

35 Carlo Jean, *Geopolitica del XXI secolo*, Editori Laterza, Bari, 2004, стр. 92.

губљењем те контроле, проблематизовала би се и надмоћ САД. Пошто Сједињене Државе све мање зависе од блискоисточне нафте, а трговачки су све више усмерене ка Пацифику, њихов геостратегијски циљ на Средоземљу могао би се састојати у ометању других великих сила да на његовој акваторији стекну превласт. Море није попут копна простор који се осваја, већ је једна саобраћајница чија контрола подразумева њено несметано коришћење у властите сврхе и ометање противника да се служи њоме. Тако би се укратко, могла скицирати и сврха америчког присуства на Средоземљу.

Америчким циљевима блиски су интереси Велике Британије. Британија је више деценија била доминантан актер на Средоземљу, контролишући највећи број пресудних стратегијских тачака – Гибралтар, Малту, Кипар, Суецки канал. Данас, она има упоришта на два локалитета – Гибралтару и Кипру. На Гибралтару су смештени војни аеродром који се повремено користи, и важна поморска база која може да прими и нуклеарне подморнице. Сматра се да су на њему постављене и инсталације за електронско извиђање. На Кипру, острву које такође има изузетно значајан геостратегијски положај, Велика Британија има две војне базе – Акротири (ваздухопловна база) и Декелија (база копнених снага и важан центар за електронско извиђање и шпијунажу). Британске базе могу да послуже као додатна потпора америчкој пројекцији моћи, јер обе државе деле готово идентичне војно-политичке циљеве и погледе. Пошто су и Гибралтар и базе на Кипру знатно удаљене од матичне територије, односно операцијске основице (Велике Британије), реално посматрано, њихово коришћење има смисла једино у оквиру англо-америчког партнерства или акције НАТО. С обзиром да Велика Британија у значајној мери користи транзит кроз Суецки канал, може се претпоставити да је њен врхунски војно-политички интерес неометано коришћење (цивилно и војно) већ спомињане „магистрале“ Гибралтар–Суец. (*карта 4*)

Карта 4:
Геостратегијски положај острва Крит
(растојања су рачуната од поморске базе Суда)

Извор: Ауторова израда

Луис Симон идентификовао је постојање још једног „удруженог“ стратегијског интереса. Реч је о савезништву Велике Британије и Француске, које је и формализовано потписивањем два уговора у Лондону 2010. године, о опширној сарадњи у областима војне индустрије, нуклеарног програма и развоја научних истраживања. Према његовом мишљењу, британско-француско савезништво има три геополитичка циља – одржавање равнотеже моћи у Европи; успостављање надмоћне позиције у евромедитеранском простору и још пространијој маритимној периферији јужне Европе, од Гвинејског залива, преко Средоземног и Црвеног мора, до Персијског залива и коначно, одржавање војних капацитета за глобалну поморску пројекцију.³⁶⁾

Француска на Средоземљу може да рачуна само на базе на матичној територији, од којих је свакако најважнији Тулон – велика ратна лука са свим неопходним постројењима за подршку француским поморским снагама. Близу је и ваздухопловна база Истр, а недалеко од Италије, такође ваздухопловна база у Ници. У јужном делу Француске, у залеђу медитеранске обале, налази се још неколико ваздухопловних база. На острву Корзици, налази се ваздухопловна база Соленцара, где се налази и НАТО центар за обуку.

36 Luis Simon Navarro, “El nuevo contexto geopolítico en el Mediterraneo”, нав. дело, стр. 19.

Француска има јаке позиције само у западном делу Средоземног мора, и она тешко може да спроводи оперативно-стратегијске акције већег домета и дужег трајања без сарадње са још неком западном силом. Њен интерес се своди на одржавање политичке стабилности у Средоземљу, и нарочито у њеним некадашњим северноафричким колонијама, као и у „сахарском залеђу“.

Геостратегијска позиција Руске Федерације на Средоземљу, као и вековима раније, остаје доминантно условљена географским датостима чији утицај никакве технолошке промене не могу кардинално да измене. На црноморској акваторији, након присаједињења полуострва Крим, Руска Федерација је знатно побољшала свој геостратегијски положај. Са Крима, руска моћ може да се пројектује у свим правцима (чак и према унутрашњости, односно украјинском залеђу). На самом полуострву, највећи значај има ратна лука Севастопољ. Ослоном на њу, „поморске снаге су у могућности да контролишу цело црноморско поморско војиште“.³⁷⁾ Из Севастопоља, могуће је да се фланкирају све поморске комуникације које воде из турских мореуза. Осим Севастопоља, Руска Федерација поседује још неколико ваздухопловних и поморских база на Црном мору – поморску у Новоросијску, ваздухопловну у Новофјодоровки (западни Крим) и Белбеку (такође западни Крим), а може да рачуна и на постројења у Абхазији (тренутно се тамо налази више хиљада припадника војске РФ). Међутим, док тренутно Русија некако одржава стратегијски партитет на црноморској акваторији, њене позиције у Средоземљу (у ужем смислу тог појма) знатно су слабије. Без пројекције моћи и на Медитеран, Русија остаје тек регионална сила. Међутим, да би се афирмисала као маркантан средоземни војно-политички чинилац, она мора као и пре 300, 200 и 100 година, да користи мореузе Босфор и Дарданеле. Краће речено, кључеви за руски излазак на средоземну акваторију, перманентно се налазе у рукама Турске. Са тим изазовом (проблемом) био је суочен и Совјетски Савез. У последњој деценији Хладног рата, језгро совјетске војне моћи у Средоземном мору чинила је тзв. Пета ескадра, која је требало да парира америчкој Шестој флоти. Ипак, одсуство поморских упоришта стављало је морнаричке снаге СССР-а у поређењу са америчким у хендикепиран положај. Совјетска флота имала је приступ и олакшице у три сиријске луке (Латакији, Банијасу и Тартусу). У Либији, флота је имала олакшице пристајања и снабдевања у Триполију, Бенгазију,

37 Milenko Tešić, *Vojnopomorska geografija*, нав. дело, стр. 375.

Ел Бајди и Тобруку. У Алжиру, средоземна флота СССР-а, имала је врло рестриктивне повластице (пристајање) у неколико лука (Мерсел Кебир, Беџаја, Скикда, Анаба).³⁸⁾ Лимитиране повластице уживала је и у СФРЈ.

И данашња Русија суочава се са истим проблемима као и СССР раније. Њен геостратегијски интерес могао би се тицати стварања и одржавања војно-политичког паритета са Западом у области источног Средоземља (не даље, јер за то тренутно не постоје услови), односно обезбеђивања несметаног коришћења турских мореуза и Суецког канала. У том смислу, Русија је кроз ангажовање у сиријском конфликту, обезбедила две сталне војне базе на тлу Сирије. Реч је о поморској бази у Тартусу, која служи за материјално-техничку подршку руским морнаричким снагама у Средоземљу (тренутно у процесу реконструкције) и ваздухопловној бази у Хмејмиму, близу града Латакија, која је скоро успостављена. Посматрано геостратегијски, за сада, ове базе више служе да се руска војна моћ пројектује у унутрашњост Блиског истока, а мање ка мору. Оперативну вредност руских база у Сирији умањује чињеница турског поседовања Северног Кипра са чије источне обале – полуострва Карпас – може да се фланкира обала Сирије, као и то што територија саме Турске са севера „наткриљује“ сиријску маритимну фасаду. Стога се зарад значајнијег руског присуства у Средоземљу намеће потреба ширења мреже војних упоришта. Као могуће земље-домаћини, у медијима су спомињани Кипар (јужни део), Египат и Либија. Посебно перспективне у стратeгијском смислу, биле би евентуалне руске базе на северноафричкој обали, јер је она бочно постављена према већ спомињаној магистрали Гибралтар–Суец, па се ослонцем на њу „може ефикасно дејствовати по објектима на средишњој комуникацији, а такође може се штитити та комуникација“.³⁹⁾

Поред САД, Велике Британије, Француске и Руске Федерације, на Средоземљу су присутне и регионалне силе са властитим интересима. У првом реду, треба истаћи Турску, која покушава

38 Milutin Civić, „Војно присуство supersila u Sredozemlju“ у зборнику: *Војно присуство supersila i krizna žarišta (Sredozemlje i bezbednost SFRJ*, четврта свеска), (уредник Иван Матовић), Центар за стратeгијска истраживања Генералштаба ЈНА, Београд, 1981, стр. 29.

39 Milenko Tešić, „Војногеографски положај Средоземља“ у: *Савремени стратeгијски проблеми*, бр. 1, (уредници Здравко Колар, Манолја Бабић, Душан Милјанић, Антун Малић и Жарко Шотра), Центар за стратeгијска истраживања Генералштаба ЈНА, Београд, 1977, стр. 19.

да у што већој мери искористи свој изванредан геостратегијски положај. Према Миленку Тешићу, малоазијско полуострво је оперативно-стратегијски клин између Балкана и петролејских извора на Блиском истоку.⁴⁰⁾ Турска је деценијама због свог геостратегијског положаја, била изузетно драгоцен члан НАТО, али се, такође, зарад реализације властитих националних интереса, у знатној мери користила чланством у њему (у погледу обуке, опреме, високих технологија, обавештајних података).

Да Турска има намере да се етаблира као значајна регионална сила, сведочи и успостављање војних база у Катару и Сомалији – земљама које не припадају Средоземљу, али до одређене мере (Катар знатно више, а Сомалија мање) гравитирају ка њему. Поред тога, не треба да се заборави ни турска окупација Северног Кипра, коју подупиру трупе од неколико десетина хиљада људи (постоје различите процене – од 17 до 30, па и 40 хиљада војника и официра). (карта 5) Турски геостратегијски положај хендикепира близина егејског архипелага који је под грчким суверенитетом, и који у значајној мери блокира могућности Турске да пројектује своју моћ ка централном делу Средоземног мора.

Карта 5:

Геостратегијски положај острва Кипар
(најближа растојања до Турске, Сирије и Суецког канала)

Извор: Ауорова израда

40 Milenko Tešić, *Vojnopomorska geografija*, нав. дело, стр. 313.

У источном делу Медитерана, и Израел може да се третира као регионална сила, пре свега захваљујући моћним оружанима снагама, али и јакој привреди, као и вредном географском положају. Овим компонентама треба додати најновију – енергетску. Наиме, у Левантском мору, на више гасних поља која потпадају под ексклузивну економску зону Израела, утврђене су знатне резерве гаса (Тамар са 283 милијарде м³, Левијатан са 510-540 милијарди м³ и више мањих налазишта са укупно око 85 милијарди м³).⁴¹⁾

Пронађени гас који се већ експлоатише, подмирује енергетске потребе Израела за неколико наредних деценија, а такође ће му омогућити да буде и његов извозник, за почетак, у суседне земље. Ова открића и потоња експлоатација потакли су израелску власт да поред копненог и ваздухопловног вида додатно ојача морнаричке снаге, традиционално најмању компоненту израелске војске. Морнарица, у новој концепцији њене улоге, имаће задатак и да штити ова налазишта од могућих напада и саботажа којима би могао да прибегне либански Хезболах. У кипарској зони такође су утврђене значајне резерве гаса чије истраживање и коришћење Кипру оспоравају Турска и тзв. Северни Кипар, што га је приморало да ојача своје безбедносне везе, између осталих држава, и са Израелом. Уколико Турска настави са агресивном спољном политиком, није искључено стварање чвршћег војно-политичког аранжмана (сарадње) између Израела, Грчке и Кипра.

На Медитерану постоји још неколико земаља које би по одређеним параметрима могле да играју значајнију самосталну улогу, као на пример Италија, Шпанија или Египат. Ипак, неке од њих дејствују искључиво у наднационалним оквирима (НАТО и ЕУ) попут Италије, и то често и на штету властитих националних интереса. Другим државама, као што је Египат, недостају финансијска основа и унутрашња стабилност да би могле да пројектују моћ даље од својих граница.

Коначно, треба споменути и велике силе које географски не припадају Средоземљу, али ипак имају одређене, пре свега, комерцијалне интересе у њему. Реч је о Кини, Индији и Бразилу. Њихова пројекција моћи у област Средоземља до сада је била ограничена на појединачне операције (као на пример замашна и успешна

41) Подаци преузети из: Sarah Vogler, Eric V. Thompson, "Gas Discoveries in the Eastern Mediterranean: Implications for Regional Maritime Security", *Policy Brief March 2015*, The German Marshall Fund of the United States, Washington, стр. 1.

евакуација преко 35 хиљада кинеских држављана из Либије током десетак дана 2011. године), трговину и инвестиције. Дobar пример јачања економског утицаја Кине у средоземном региону представљају комерцијални односи са Израелом. Почетком деведесетих година, њихова међусобна размена вредела је свега око 50 милиона америчких долара, да би након двадесетак година, 2011. године, досегла вредност од 10 милијарди долара! Кина је и све значајнији инвеститор, између осталог, и у инфраструктуру средоземног региона (лука Пиреј). Ипак, кинеско, као и индијско и бразилско присуство у Средоземљу, осећа се тек посредно, с обзиром да ове државе немају војна упоришта и дефинисане геополитичке савезнике у њему (уз изузетак Русије у црноморском басену).

4. ЗАКЉУЧАК

Када се узму у обзир саобраћајни, енергетски, комерцијални и стратегијски интереси великих и регионалних сила, као и њихово војно присуство у средоземном басену, може да се закључи, да Медитеран и данас представља геостратегијско чвориште глобалног значаја. САД и њихови западноевропски савезници (у оквиру НАТО), бројем ангажованих бродова и остале технике и дисперзивним размештајем база и других инсталација, и даље апсолутно доминирају Средоземљем. Међутим, услед унутрашње политичке динамике (јачања изолационистичких стремљења), могуће је да се наредних година америчко присуство значајно смањи, што би оставило геополитички вакуум у средоземном басену. Русија је све више присутна у овом региону, са перспективом да се афирмише као значајан актер у источном делу медитеранске акваторије. Њен трајан геополитички изазов остају односи са Турском, кроз чије мореузе пролазе руске поморске снаге. Турски интерес тиче се обнављања сфере утицаја чије се границе мање-више поклапају са границама некадашње османске империје. Уколико би се Турска дистанцирала од Запада и спољнополитички окренула Русији и Кини, медитеранска геополитичка конфигурација доживела би значајну промену. Ако Турска и даље остане лојалан члан НАТО и аспират за чланство у ЕУ, Запад (САД и ЕУ) би и даље могао да рачуна на апсолутну превласт у Средоземљу. Кинеско присуство је понајвише комерцијалне природе, док се значајнијој

војној (поморској) димензији тог присуства не треба надати у краткорочном периоду.

Тренутно, средоземно геостратегијско чвориште чине, са једне стране, мрежа база и инсталација САД, Велике Британије и других земаља чланица НАТО, у циљу контроле главне поморске магистрале Гибралтар– Суец, као и комуникацијских праваца који се јужно и северно гранају од тог главног поморског пута. С друге стране, медитеранско чвориште такође обликују све јаче руско присуство на Средоземљу, које се до сада најконкретније материјализовало у Сирији (успостављање војних база и учешће у рату), и амбиције појединих регионалних сила, пре свега Турске, да такође пројектују своју моћ изван властитих граница и територијалних вода. Ка Средоземљу су усмерена прегнућа и недржавних актера, попут тзв. Исламске државе, која је намеравала да се утврди барем на две прибрежне територије – сиријској и либијској.

Са назначеним интересима и присуством великих и регионалних сила, такође се укрштају и многобројни безбедносни ризици и активни (потенцијални) извори конфликта. Шпански истраживач Игнасио Фуенте, још пре појаве тзв. Арапског пролећа, маркирао је чак тринаест таквих извора, од већ традиционалних, попут палестинско-израелског непријатељства, грчко-турског ривалства, нестабилности на Балкану и Кавказу и исламског тероризма, до оних комплекснијих, попут унутрашње социјално-политичке и економске ситуације у арапским земљама.⁴²⁾ Тако се геополитички пејзаж Средоземља још више усложњава, а његова геостратегијска осетљивост и значај додатну расту.

Чиниоци који би могли да утичу на опадање значаја Средоземља били би, између осталих, следећи: а) кинеска преоријентација са извоза на унутрашњу потрошњу, што би довело и до мањег поморског саобраћаја на Медитерану; б) несигурност транзита кроз Суецки канал; в) могуће коришћење Северног морског пута који је за Кину (али и Јапан и Јужну Кореју) краћи него пловидба кроз Суец ка европским лукама.⁴³⁾ Ипак, постојећа индустрија, пољопривредна производања, енергетски потенцијали (укључујући и соларну енергију), растуће становништво у Север-

42 Ignacio Fuente Cobo, "Geopolítica y estrategias de seguridad en el Mediterráneo. Turquía y el Norte de África" у: *El Mediterráneo: Cruce de intereses estratégicos*, CESEDEN, Ministerio de defensa, Madrid, 2011, pp. 80–81.

43 Gian Marco Ugolini, "Per una (im)possibile centralità geopolitica del Mediterraneo", нав. дело, р. 349–350.

ној Африци и на Блиском истоку (дакле, и обимнија тржишта), као и непревазиђен саобраћајни значај, чине средоземни басен врло важним геоекономским делом света, на који ће сигурно бити концентрисана и стратегијска прегнућа великих сила наредних година и деценија.

ЛИТЕРАТУРА

Babić Manojlo, „Geostrategijski značaj Sredozemlja i njegov uticaj na bezbednost SFRJ“, у зборнику: *Geostrategijski značaj i istorijski razvoj Sredozemlja (Sredozemlje i bezbednost SFRJ, prva sveska)*, (urednik Mihajlo Vučinić), Centar za strategijska istraživanja Generalštaba JNA, Beograd, 1980, стр. 7–34.

Civić Milutin, „Vojno prisustvo supersila u Sredozemlju“ у зборнику: *Vojno prisustvo supersila i krizna žarišta (Sredozemlje i bezbednost SFRJ, četvrta sveska)*, (urednik Ivan Matović), Centar za strategijska istraživanja Generalštaba JNA, Beograd, 1981, стр. 9–40.

Fioravanzo Giuseppe, *Svetska pomorska uporišta*, Uredništvo mornaričkog glasnika, Zemun, 1938.

Fuente Cobo Ignacio, “Geopolitica y estrategias de seguridad en el Mediterraneo. Turquía y el Norte de Africa“ у: *El Mediterraneo: Cruce de intereses estrategicos*, CESEDEN, Ministerio de defensa, Madrid, 2011, стр. 73–100.

Jean Carlo, *Geopolitica del XXI secolo*, Editori Laterza, Bari, 2004.

Simon Navarro Luis, ”El nuevo contexto geopolitico en el Mediterraneo“, у зборнику: *La estabilidad y la seguridad en el Mediterraneo: el papel de la OTAN y da le EU. Implicaciones para España“*, Ministerio de defensa, Madrid, 2013, pp. 11–27. http://bibliotecavirtualdefensa.es/BVMDefensa/i18n/catalogo_imagenes/grupo.cmd?path=95734

Marjanović Radomir, *Opšta vojna geografija sa evropskim ratištem*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1983.

OPEC. Annual Statistical Bulletin 2016, Internet, <http://asb.opec.org/images/pdf/ASB2016.pdf>

Protecting the Mediterranean against Maritime Accidents and Illegal Discharges from Ships, p. 5. <http://www.martrans.org/eu-mop/library/LEGAL%20LIABILITY%20ISSUES/REMPEC/rempec1.pdf>

Stojković Momir, „Sredozemlje i međunarodni odnosi“, у зборнику: *Sredozemlje 80-tih godina*, (urednici Dobrica Vulović i Slobodan Stefanović), CMU Beograd, Marksistički centar Organizacije SK Beograda, časopis „Međunarodna politika“ i IMPP Beograd, Beograd, 1984, стр. 19–55.

Tešić Milenko, *Vojnopomorska geografija*, Državni sekretarijat za narodnu odbranu, Beograd, 1969.

Tešić Milenko, „Vojnogeografski položaj Sredozemlja“ у: *Savremeni strategijski problemi*, br. 1, (urednici Zdravko Kolar, Manojlo Babić, Dušan Miljanić, Antun Malić i Žarko Šotra), Centar za strategijska istraživanja Generalštaba JNA, Beograd, 1977, стр. 15–24.

Ugolini Gian Marco, “Per una (im)possibile centralita geopolitica del Mediterraneo“, у зборнику: *Verso un nuovo paradigma geopolitico*, tomo I, (redattori Matteo Marconi, Paolo Sellari), Roma, 2015, стр. 345–357.

Vogler Sarah, Thompson Eric V., “Gas Discoveries in the Eastern Mediterranean: Implications for Regional Maritime Security“, *Policy Brief March 2015*, The German Marshall Fund of the United States, Washington, стр. 1–9.

Živojinović Dragoljub R., „Najvažnije društvene i političke promene u zemljama Sredozemlja od kolonizatorskih vremena do Prvog svetskog rata“ у зборнику: *Geostrategijski značaj i istorijski razvoj Sredozemlja (Sredozemlje i bezbednost SFRJ*, prva sveska), (urednik Mihajlo Vučinić), Centar za strategijska istraživanja Generalštaba JNA, Beograd, 1980, стр. 43–72.

“Why is the Suez Canal important to the Egyptian economy?”, <http://www.dailynewsegypt.com/2015/08/08/dcode-studiesefc-why-is-the-suez-canal-important-to-the-egyptian-economy/> 26/11/2016

Nebojša Vuković

MEDITERRANEAN AS A GLOBALLY SIGNIFICANT GEOSTRATEGIC NODE

Resume

In the paper, the geopolitical and geostrategic significance of the Mediterranean, as well as the presence and interests of big and regional powers in it, are analyzed. In the first part of the paper, the author compares different definitions of the Mediterranean, singling out the two perceptions of the Mediterranean – a broader, implying that the Mediterranean also includes the Black Sea with the coastal states, and a narrower, according to which the Mediterranean does not include the Black Sea Basin. In his further analysis, the author uses the first perception of the Mediterranean. Apart from this, in the first part of the paper, the author compares different partitions of the Mediterranean – the Western and the Eastern, or the Western, the Central and the Eastern, while simultaneously he also adopts and uses the second partition of the Mediterranean Basin in his paper.

In the second part of the paper, the author offers the geostrategic framework of the Mediterranean, with the foothold in the attitudes prevailing in the Serbian (formerly Yugoslav) military geography.

So, the Mediterranean belongs to the European theatre of war, in which several separate battlefields exist – parts of the North Atlantic, parts of the Central European and the whole of the South European battlefields, then the Mediterranean battlefield (the whole of the Mediterranean Sea, including the islands, the marginal seas, the coasts and the coastal areas), a part of the North African battlefield and a part of the Near-East battlefield. Speaking about the geostrategic significance of the Mediterranean, the author highlights the following components – the traffic (the Mediterranean as the shortest and the busiest link between the North Atlantic Ocean and the Indian Ocean) and the energy (the biggest gas and oil reserves are in the region of the Near East, which partly has access to the Mediterranean Sea and partly strongly gravitates towards the Mediterranean as a broader geographical notion) components. The paper pays special attention to the so-called strategic points or operational-strategic buildings in the Mediterranean.

The third and the main part of the paper dedicates attention to the military effectiveness of the big and regional powers, their air bases, maritime outposts and other buildings and installations. A fact is established that the United States still possess strategic predominance in the Mediterranean Basin, not only for the reason of the still existent network of military bases and installations, but also for the reason of the presence of the powerful Sixth Fleet. It is noticeable that the fundamental American interest is to maintain control over the main Mediterranean Gibraltar-Suez maritime main road and generally over the whole of the Mediterranean Sea. That interest is also supported by Great Britain and France. On the other hand, the Russian interest consists of the curtailment of the American (Western) strategic domination in the Mediterranean although Russia's geographic position is a handicapping factor for its aspirations and power projection. Apart from the American presence, the paper also analyzes the presence of Great Britain, France, the Russian Federation, their interests and capacities, as well as those of minor (regional) powers, such as Turkey or Israel. Finally, the ultimate part of the paper also establishes the fact of China's increased presence and interest in the Mediterranean Basin, as well as those of some other countries that otherwise do not belong to the Mediterranean. The conclusion is the summary of the results obtained from the previous analyses, simultaneously leading to our becoming aware of the fact that, geopolitically observed, the Mediterranean remains a vitally important part of the world, at least for the short term (of up to five years).

Key words: Mediterranean, Mediterranean Sea, geopolitics, geostrategy, warfare, communications

---